

неузгодженість стратегічних цілей та завдань [8]. Окрім змістовної частини ще проявляється неузгодженість у часі процесів формування та реалізації стратегій різних рівнів (наприклад, вже прийнята стратегія до 2025 року м. Київ, з 2011–2020 років – затверджена стратегія АР Крим та інші), коли Державна стратегія регіонального розвитку має термін дії до 2015 року;

– по-друге, в ході розробки та формування «стратегій регіонального розвитку» на довгострокову перспективу необхідно враховувати положення Генеральної схеми планування території України, а на сучасному етапі це проігноровано. Також простежується неузгодженість програм соціально-економічного розвитку України та її регіонів на відповідний рік, з відповідним бюджетним плануванням, а саме – врахування показників соціально-економічного розвитку, закладених у програмах при формуванні та внесенні змін до відповідних бюджетів [9, 10];

– по-третє, рекомендуємо внести зміни до статті 10 розділу III Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», а саме: у другому абзаці вставити третій підпункт у наступній редакції: «розробка інструментів стратегічного управління, завдяки яким можна привести наявні показники у відповідність із закладеним на початку рівнем, шляхом проведення аналізу розривів (GAP-аналіз)».

Отже, на цьому етапі дослідження нами розглядалися лише структурні елементи стратегій розвитку та їх відповідність затвердженим методичним рекомендаціям. Подальшими напрямками дослідження буде ефективність реалізації стратегій розвитку регіонів та відповідність цілей, закладених у регіональних стратегіях розвитку, цілям, що закладені у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки» [Електрон. ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Доступний з: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/493/2004>>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» [Електрон. ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Доступний з: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-p>>

3. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2010. – 25 с.

4. Стасюк О.М., Бевз І.А. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України // Економіка і прогнозування. – 2012. – №1. – С. 75–86.

5. Наказ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» [Електрон. ресурс] – Доступний з: <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME02121.html>

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку» [Електрон. ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Доступний з: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1186-2011-p>

7. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [Електрон. ресурс] / Офіц. сайт Верховної Ради України. – Доступний з: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

8. Лаврів Л.І. Оцінювання методичного забезпечення стратегічного планування в Україні // Наука молода: зб. наук. праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – №9. – С. 39–42.

9. Корецький Б.М., Мамрош Т.В. Формування регіональної політики держави на базі інструментів стратегування розвитку територій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – №2 (117). – С. 168–174.

10. Безручко К.О. Оцінка сучасного нормативно-правового забезпечення прогнозування та планування регіонального розвитку [Електрон. ресурс] / Офіц. сайт Національної бібліотеки ім. Вернадського. – Доступний з: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_17/Bezruchko.pdf>

11. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: Зб. офіц. док. / За ред. З. Варналій, Є. Жемеренко, В.Жук, А. Павлюк, О. Шевченко. – К.: НІСД, 2004. – 521 с.

С.П. КОВАЛЬЧУК,
аспірант, НДІЕІ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

Зарубіжний досвід залучення інвестицій на регіональному рівні: основні інструменти та доцільність і можливість їх впровадження в Україні

У статті досліджено елементи державних та регіональних політик країн постсоціалістичного табору, що сприяють залу-

ченню інвестицій. Вивчено доцільність та можливість їх використання в умовах реалій економіки України та її регіонів.

Ключові слова: державні та регіональні політики, країни постсоціалістичного табору, інвестиції, економіка.

В статье исследованы элементы государственных и региональных политик стран постсоциалистического лагеря, способствующих привлечению инвестиций. Изучена целесообразность и возможность их использования в условиях реалит экономики Украины и ее регионов.

Ключевые слова: государственная и региональная политика, страны постсоциалистического лагеря, инвестиции, экономика.

This article explores the elements of state and regional policies of the post-socialist camp to promote investment. Studied the feasibility and possibility of their use in the realities of the economy of Ukraine and its regions.

Постановка проблеми. Регіони України на сьогодні характеризуються не лише диспропорціональністю розвитку, а й низьким рівнем економічних досягнень та незначними позитивними зрушеннями. Такий стан не може не позначатися на загальній економічній ситуації в країні. Більше того, сукупну економіку будь-якої країни визначає рівень економічних досягнень її адміністративно-територіальних одиниць. Основним стратегічним завданням розвитку економіки України варто визначити саме подолання низьких показників та нерівномірності економічного розвитку її регіонів. Інструментом, що здатен на сьогодні забезпечити реалізацію такого завдання, є інвестиції. Досвід зарубіжних країн, особливо країн колишнього соціалістичного табору та інших країн Центрально-Східної Європи, в залученні інвестицій в економіку регіонів є цінним для України, враховуючи спільність соціально-політичних та економічних умов розвитку в недавньому минулому і помітні економічні успіхи таких країн на сьогодні.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження закордонних країн, особливо країн, що мають спільну з Україною історію розвитку, в сфері залучення інвестицій не може не цікавити українських науковців. Вивченням закордонного досвіду щодо активізації інвестиційної діяльності займаються такі науковці, як С.М. Макуха, Г.І. Коваль, Т.Ю. Дударчук, С.Є. Борисова, К.В. Ермілова, В.Г. Мініч, О.А. Танцюра, М.І. Карлін, К.Л. Маркевич та ін.

Інструменти, що використовуються зарубіжними країнами в цілях політики сприяння залученню іноземних та внутрішніх інвестицій, мало досліджені щодо можливостей та стану їх використання в реаліях української економіки. Огляд наукових праць у площині досліджуваної проблеми свідчить про необхідність вивчення можливості перенесення світового досвіду, особливо досвіду країн постсоціалістичного табору, на Україну, особливостей сучасного етапу даного процесу та його проблем і перешкоджаючих чинників.

Мета статті – дослідити елементи державних та регіональних політик країн постсоціалістичного табору, що сприяють залученню інвестицій. Вивчити доцільність та мо-

жливність їх використання в умовах реалій економіки України та її регіонів.

Виклад основного матеріалу. Проблема нерівномірного надходження інвестицій у різні регіони країн – це типова проблема майже для всіх держав. Для її подолання розробляються заходи, що впроваджуються в комплексі державної, регіональної, інвестиційної політики.

Одним з інструментів вирівнювання інвестиційної привабливості регіонів є штучне створення більш сприятливих умов в економічно відсталих регіонах щодо залучення інвестицій. Тобто елементи економічної політики, що застосовуються у регіонах, які відстають у розвитку, не використовуються у передових. Таким інструментом може бути створення спеціальних економічних зон, що характеризуються цілим комплексом сприяючих факторів.

Аналізуючи досвід Польщі в залученні інвестицій, О.А. Танцюра зазначає, що прибутки, отримані юридичними і фізичними особами від господарської діяльності на території вільної економічної зони, можуть бути звільнені від прибуткового податку від юридичних осіб та прибуткового податку від фізичних осіб згідно з правилами про прибутковий податок від юридичних осіб або згідно з положенням про прибутковий податок від фізичних осіб. ...Принципи і величина громадської допомоги для підприємств на основі цього закону (про умови допустимості і нагляду за суспільною допомогою для підприємств. – Авт.) не можуть в період, на який встановлена зона, змінитися на не користь підприємців, які мають діючий дозвіл на ведення своєї діяльності [12, с. 44].

Проте спеціальні економічні зони – це інструмент, який не відповідає вимогам європейського законодавства, що зумовлює необхідність його усунення при вступі до ЄС. Втім Україна може скористатися таким способом активізації інвестиційної діяльності на окремих територіях, оскільки ще не є членом ЄС, та відновити повноцінне функціонування СЕЗ.

Саме такий диференційований підхід до політики лібералізації всіх елементів, що формують інвестиційне середовище, в розрізі регіонів з урахуванням рівня їх економічного розвитку, потреби в залученні інвестицій, слабких та сильних сторін економіки – це один із інструментів, апробованих у зарубіжних країнах, що може використовуватися в Україні. Для його впровадження насамперед варто побудувати сітку оцінювання регіонів, серед обов'язкових елементів якої визначити такі, як: економічний розвиток регіону (валовий регіональний продукт та валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу), кількісний та якісний склад природних ресурсів регіону, інфраструктура регіону, спеціалізація регіону. Обов'язково в сітці оцінювання регіону має бути визначений рівень фактичного залучення інвестицій до нього, рівень потреби в інвестиційних ресурсах, напрями та сфери, які характеризуються високими та низькими показниками надходження інвестицій.

Комплексний аналіз економіки регіонів дозволить виявити не лише загальний обсяг потреби в інвестиціях, а й на-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

прями, які володіють найбільшим потенціалом щодо їх освоєння. На цій основі визначення елементів державної та регіональної політики щодо сприяння активізації інвестиційних процесів у регіонах буде більш ефективним, адже ґрунтуватиметься на достовірній інформаційній базі, що є важливим елементом прийняття та раціоналізації будь-яких управлінських рішень.

У Чехії та Польщі значне збільшення притоку інвестицій спостерігається в зону державних облігацій. Фактором такого зростання може бути високий рівень довіри зовнішніх інвесторів до держави, який обумовлюється високою платоспроможністю бюджету. У свою чергу, даний показник можна охарактеризувати через співвідношення доходної та видаткової частин.

В Україні ж дефіцит державного бюджету на 2012 рік планований в розмірі 25 129 484,1 тис. грн., а граничний обсяг державного боргу на 31.12.2012 установлений на рівні 415 326 338,2 тис. грн. [10] Значне збільшення обсягу залучення іноземних інвестицій в економіку Чехії у посткризовому періоді С.Е. Борисова пов'язує саме з незначним рівнем державного боргу [2, с. 126]. В Україні цей фактор не може бути використаний як позитивний, а навпаки є чинником, що стримує зростання притоку інвестицій у регіони країни.

Значне збільшення у 2011 році інвестицій у Латвію із Росії та країн СНД експерти пояснюють внесенням змін до законодавства та наданням дозволу особам, що інвестують в економіку Латвії, певний період перебувати на території країни. Також вони можуть отримувати вид на проживання в країні при виконанні певних умов інвестування. Популярність даної норми серед інвесторів зумовлена сучасним геополітичним становищем країни, адже Латвія – член ЄС.

Вагомим чинником залучення більшої кількості іноземних інвестицій у країни Центрально-Східної Європи є остаточне вирішення питання стосовно інтеграційних процесів, прийняття перших постсоціалістичних країн до Європейського Союзу, що тим самим встановлює позитивні очікування довгострокового зростання [9, с. 5].

У країнах, які протягом 2004–2007 років увійшли до ЄС, створюється сприятливий інвестиційний клімат: надійна і чітка система законодавства, пільговий податковий та митний режими; спрощення процесу реєстрації та процедури проходження ПІІ на основі уніфікації відповідних законодавчих актів; стабільності режиму оподаткування; застосування практики підписання міждержавних договорів, що ліквідують подвійне оподаткування [8, с. 32].

Разом із тим країни, що відносно недавно стали членами ЄС, пішли на значні жертви. Велика частка експорту з даних країн надходить на світовий ринок під марками іноземних інвесторів. Значна частина власного виробництва була згорнута у зв'язку із невідповідністю євростандартам. Країни втрачають внутрішнього виробника, проте отримують інвестиції.

Виникає питання, на скільки дана ситуація в довгостроковій перспективі вигідна для приймаючих країн. Потенційно мо-

жливі загрози економічній безпеці таких держав очевидні. Інвестиційний ресурс надходить на їхні ринки у зв'язку із дією загальних норм та правил, до яких бізнес звик на євротериторії. Разом із тим окрім загальних зрозумілих правил ведення бізнесу іноземний інвестор отримує ряд переваг, серед яких знижений рівень конкуренції в зв'язку із ліквідацією частини власного виробництва приймаючої країни, вихід на новий ринок збуту (особливо цінно для харчової промисловості), відносно нижчий рівень витрат на купівлю трудового ресурсу тощо. Втрата приймаючою країною частини з цих переваг з часом або розпад ЄС неминуче призведуть до виведення іноземного капіталу з країни. Якщо ж власні виробничі потужності відновити не вдасться (а зробити це буде важко в умовах конкуренції зі світовими лідерами в різних сферах), країни втрачатимуть економічну основу свого існування.

Аналізуючи процес надходження транснаціонального капіталу в країни Східної Європи, зокрема й до нових членів ЄС, Е. Созінова зазначає, що відбувається практично повне заміщення технологічної системи країн Східної Європи (від поставок матеріалів, технологічних компонентів і устаткування до виробництва збуту кінцевої продукції) та інкорпорування технологічної системи, створеної ТНК. У довгостроковій перспективі така системна стовідсоткова залежність від західного капіталу може створити загрозу стійкому розвитку економік країн Східної Європи. Вже сьогодні багато дослідників підкреслюють те, що ТНК можуть змінювати свою стратегію під впливом мінливої світової кон'юнктури. Крім того, одне з найпривабливіших для ТНК властивостей країн Східної Європи – дешева і кваліфікована робоча сила – може бути переглянута через нижчі витрати на виробництво в багатьох східно-азійських і в Україні (тут витрати на робочу силу становлять менше 1/4 витрат на робочу силу в Угорщині) [11, с. 670].

Україна прагне стати членом Європейського Союзу. Вступ до євроспільноти значно збільшить надходження інвестицій в країну, підтвердженням чому є значне збільшення інвестицій у початковий період перебування нових країн у складі ЄС. Тому вже сьогодні варто розробляти заходи із забезпечення безпеки таких інвестицій для країни.

Перебування далеко не на останніх позиціях за обсягом залучення прямих іноземних інвестицій серед країн постсоціалістичного табору свідчить про наявність перспектив подальшого розвитку даного напрямку. Використати варто не лише чинники сприяння, а й інструменти захисту внутрішнього підприємництва (особливо середнього та малого) та внутрішнього інвестора від можливої неконкурентоспроможності порівняно із зовнішнім капіталом, що надходитиме із країн Єврозони, особливо капіталу транснаціональних корпорацій. У процесах надходження капіталу від іноземних інвесторів важливою є вигода країни від таких інвестицій. Насамперед вона реалізується за рахунок фінансово-розподільчого та податкового механізмів, що забезпечують покращення показників макроекономічної ситуації в країні та збільшення доходності бюджетів. Для постійної або хоча б

тривалой висхідної динаміки таких характеристик, а також з метою створення умов для належного розвитку внутрішнього виробництва (яке в конкурентній боротьбі з іноземним капіталом, технологіями та вже установленим менеджментом зазнаватиме поразок без належної фінансової підтримки держави) доцільним є використання механізмів, що стимулюватимуть реінвестування прибутку в приймаючій країні.

Свого часу в Угорщині була розроблена та впроваджена податкова політика, спрямована на закріплення зовнішнього залученого капіталу в країні. М.І. Карлін зазначає, що іноземні компанії, які одержують дохід, створений на території Угорщини, платять податок на репатріацію такого прибутку за ставкою 18%.

Ставка податку на прибуток корпорацій в Угорщині включає такі складові:

- 18% для нерозподіленого прибутку;
- додатковий податок з розподіленого прибутку, стягнутий з джерела виплати дивідендів;
- додатковий податок за ставкою 32,95%, застосований для обкладання 65% доходів постійного представництва іноземної компанії.

Усі ці додаткові податки не стягуються, якщо отримані доходи (у вигляді дивідендів чи в іншій формі) залишаються в Угорщині та не репатріюються за кордон [4].

В українській економіці наявні переваги для залучення інвестиційних ресурсів порівняно не лише з розвиненими країнами, а й з країнами постсоціалістичного табору. Основним з них є дешева робоча сила, на що неодноразово наголошують науковці. Крім того, цілком виправданим буде використання досвіду країн – нових членів ЄС в оподаткуванні прибутків нерезидентів. Поки Україна не є членом Європейського Союзу, вона має можливість використати такі механізми задля підняття та вирівнювання загального рівня економічного розвитку своїх регіонів через інвестиційну складову.

Податкова політика – це один зі стандартних та найчастіше використовуваних методів стимулювання інвестування.

З 1 січня 2011 року в Латвії встановлена знижка з прибуткового податку підприємств за вкладені в пріоритетні галузі інвестиції. На інвестиції від 4 до 50 млн. євро застосовується знижка податку 25%, а вище 50 млн. євро – знижка 15% від перевищення¹ [7].

Аналізуючи досвід країн ЄС у сфері іноземного інвестування, К.Л. Маркевич зазначає, що сьогодні в країнах застосовують практику надання підприємствам з іноземними інвестиціями податкових пільг, метою яких є подолання регіональних диспропорцій і структурного безробіття, впровадження новітніх технологій, встановлення незначної відсоткової ставки на кредити [9, с. 5]. На позитивній ролі пільгового оподаткування, зниження податкових ставок для зовнішніх інвесторів наголошує багато науковців.

Протилежної думки дотримуються Г.І. Коваль та Т.Ю. Дударчук, зазначаючи, що найбільш шкідливим за своїми наслідками для економічного зростання країн, що розвивають-

ся, та країн з перехідними економіками є захист іноземного інвестора від конкуренції за рахунок надання йому податкових, митних й інших пільг та одночасне накладання на нього вимог національного вмісту, примусового створення СП, спільного використання технологій чи інших інвестиційних зобов'язань [6, с. 114].

Для України, враховуючи світовий досвід, доцільним є надання податкових пільг не лише іноземним, а й вітчизняним інвесторам. Крім того, в загальній податковій системі доцільним є зменшення кількості податків та зниження їх ставок. Даний напрям у податковій політиці України частково заданий розробкою та прийняттям Податкового кодексу України.

Виправдати себе здатен диференційований підхід до визначення пільгових режимів оподаткування в частині необхідної структуризації напрямів інвестування, а також надання пільг в оподаткуванні при здійсненні інвестицій в наукомісткі виробництва, інноваційну сферу діяльності, у відновлення та реконструкцію матеріально-технічної бази великих виробничих комплексів, а також диференційований підхід за регіональною ознакою, про що вже йшлося вище.

Уряд Польщі пропонує мало видів фінансових пільг для іноземних інвесторів, однак у деяких місцевостях, де існує високий рівень безробіття, можливе одержання податкових пільг [6, с. 111]. Саме такого принципу у визначенні податкових пільг варто притримуватися і в Україні.

Є. Созінова зазначає, що вагома позиція регіону Південно-Східної Європи у світових потоках ПІІ протягом останнього десятиріччя зумовлена передусім доволі ефективним законодавчим і регуляторним середовищем, проведенням успішних реформ, зокрема у напрямі зниження податків, поліпшення інфраструктури, динамічним функціонування фінансово-банківської системи, суттєвою підтримкою національних агентств сприяння іноземним інвестиціям і торгівлі, членством окремих країн в ЄС тощо. З початку 1990-х років цей регіон став одним з основних місць вкладення глобальних ПІІ [11, с. 666]. Таким чином, обраний курс на зниження ставок оподаткування в Україні, зокрема основного податку із підприємницького сектору – податку на прибуток, – це крок у правильному напрямі щодо підвищення інвестиційної привабливості економік регіонів держави та країни в цілому. Вільні економічні зони та пільгові податкові режими – це позитивне явище для окремих територій, особливо в рамках політики подолання економічного відставання окремих регіонів. Проте впровадження їх методик по всій Україні дозволить прискорити темпи розвитку всієї держави, а не окремих територій.

Державна підтримка як один із інструментів сприяння розвитку внутрішнього виробника є необхідною не лише у випадку входження України до ЄС, а й у сучасних умовах. Політика державного інвестування на регіональному рівні за рахунок коштів місцевих бюджетів активно використовується в Польщі.

¹ Авторський переклад.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

За рахунок власних коштів місцевого самоврядування покривається більш ніж 40% його інвестиційних видатків. Хоча в останні роки спостерігається зменшення цього показника внаслідок розвитку фінансового ринку і розширення можливостей формування інвестиційного ресурсу місцевого самоврядування саме за рахунок залучення позикового капіталу [3, с. 3].

Що стосується Росії, то частка держави і муніципалітетів в інвестиціях незначна: федеральний бюджет – 4–5% (але в слаборозвинених регіонах доходить до 30–60%), регіональних і місцевих бюджетів – близько 10% [5, с. 198].

Проте в сучасних економічних умовах України варто визначити однією із суттєвих перешкод на шляху регіонального інвестування обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Податкові надходження до місцевих бюджетів, питома вага в джерелах формування яких є основною, обмежені незначною кількістю місцевих податків та зборів.

Разом із тим збільшення кількості місцевих податків та зборів не можна проводити за рахунок збільшення загальної кількості податків. Допустимим є лише переадресація податкових платежів із загальнодержавних до місцевих. Проте, як показує стан фінансової системи в державі, фінансових ресурсів державного бюджету катастрофічно не вистачає на реалізацію загальнодержавних програм, тому збільшення кількості місцевих податків за рахунок зменшення загальнодержавних на сучасному етапі не є можливим.

В європейських країнах як джерело додаткових залучень фінансових ресурсів на регіональному рівні виступає система запозичень, що формується шляхом випуску муніципальних облигацій.

О.В. Василенко зазначає, що у країнах Європейського Союзу ситуація у сфері муніципальних запозичень має тенденцію до зростання привабливості механізму муніципальних запозичень, насамперед для країн, що є новими членами Європейського Союзу, зокрема Латвії, Польщі, Угорщини, Словаччини, Литви [3, с. 4].

Проте сфера запозичення коштів до місцевих бюджетів через випуск облигацій не забезпечить надходження достатнього фінансового ресурсу, знову ж таки через низьку фінансову спроможність самих бюджетів, відсутність впевненості в поверненні вкладених в облигації коштів, незважаючи на те, що державні цінні папери характеризуються незначним рівнем ризику. Тому процес залучення інвестиційного ресурсу через систему регіонального запозичення варто впроваджувати, проте розглядати його як ключовий у системі заходів, направлених на збільшення фінансових можливостей регіональних бюджетів для інвестування коштів в економіку регіону, не варто.

Досліджуючи інвестиційні процеси у країнах Центральної та Східної Європи, не можна не розглянути приватизаційні процеси, які відбуваються в економіках країн. Важливим є те, що залучення великої кількості іноземних інвестицій пов'язане саме з приватизацією [9, с. 4].

Так, в Угорщині, що гостро потребувала іноземної валюти для обслуговування успадкованого величезного зовнішнього боргу на початку 2000 року, державні підприємства намагалися продати зовнішнім інвесторам, а сектор послуг був практично відразу відкритий для приватизації і входження в нього іноземних компаній [9, с. 4]. Приватизаційні процеси забезпечують зміну форми власності і відкривають широкий ринок об'єктів інвестування коштів. Проте, як показала практика, проведений процес приватизації не є гарантом надходження фінансових ресурсів до приватизованих об'єктів з метою їх модернізації, розширення, оновлення та створення нової доданої вартості. Підтверджує це й А.В. Андреев, який, аналізуючи інвестиційний клімат та інвестиційну політику регіонів Росії, зазначає, що після приватизації інвестиції в більшості випадків були пов'язані зі зміною власності, кошти вкладалися в придбання акцій підприємств, а не в розвиток виробництва, а якщо й вкладалися, то в оборотний капітал¹ [1, с. 171]. В Україні приватизаційні процеси за своєю сутністю та наслідками не відрізнялися від російських. Тому дана сфера потребує удосконалення, а відповідно на сьогодні не може розглядатися як механізм, що максимально сприяє залученню інвестицій в економіку регіонів країни.

Інструменти, що використовувалися чи використовуються сьогодні в економіках постсоціалістичних країн, у певній мірі наявні і в Україні. Частина з них активно застосовується в рамках політики сприяння залученню інвестицій в регіони. Інші не використовуються, проте є доцільними для впровадження. Є й такі, які не можуть стимулювати інвестиційні процеси на регіональному та загальнодержавному рівнях в силу певних обставин. Узагальнення дослідження даних інструментів саме в такому контексті здійснено в таблиці.

Досвід країн ПСЄ в процесі подолання кризових явищ перехідного періоду, які притаманні й Україні, демонструє активізацію інвестиційної діяльності через досягнення макроекономічної стабілізації, лібералізацію законодавства у сфері права власності, оподаткування, здійснення приватизації та реструктуризації економіки, формування відповідних інститутів у фінансовій та банківській сферах, запровадження грошово-кредитних інструментів тощо. Їх наслідки втілюються у поживленні інвестиційної діяльності та поступовому економічному зростанні. Практика країн ПСЄ демонструє, що приток ПІІ почався лише після покращення соціально-економічної ситуації в країні, а не став її причиною [11, с. 667].

В Україні ж спостерігається соціально-економічна ситуація, яку на сьогодні не можна охарактеризувати як позитивну та стабільну. Потенційні можливості після переходу на ринкові умови господарювання країна не використала повною мірою. Економічна політика довго не характеризувалася стабільністю, через затяжний період політичних трансформацій. Монополізація економіки, яка проявляється все більшою мірою, призводить до формування фінансового

¹ Авторський переклад.

Аналіз доцільності та можливості використання інструментів активізації інвестиційної діяльності в постсоціалістичних країнах в Україні

Перелік факторів, що підвищують приплив закордонних інвестицій	Країни постсоціалістичного табору, що активно використовують даний чинник	Можливість використання чинника для активізації зовнішнього інвестування в Україну	Причина прийнятності (відхилення) фактора для України
1	2	3	4
Вагома роль сировинного фактора серед чинників економічного розвитку та інвестиційної привабливості регіонів	Росія	–*	Значно нижчі потенційні можливості, ніж у Росії; наявні ресурси не використовуються на повну потужність як фактор сприяння залученню інвестицій
Членство в Європейському Союзі	Латвія, Литва, Естонія	–	Україна не є членом Європейського Союзу
Інвестування в облігації державної позики	Чехія, Польща	+, –**	Фактично використовується, проте низький рівень дохідності бюджету та наявність значного державного боргу не дозволяють здійснювати великі обсяги таких залучень
Інвестування з місцевих бюджетів за рахунок коштів таких бюджетів, а також інвестиційного ресурсу, що утворений при здійсненні муніципальних запозичень	Польща, Латвія, Литва, Угорщина	+, –	Інвестування з місцевих бюджетів за рахунок бюджетних коштів використовується, проте є обмеженим через обмеженість самих фінансових ресурсів. В Україні передбачено право на здійснення запозичень до місцевих бюджетів (ст. 74 Бюджетного кодексу України)
Диференційований підхід до надання податкових пільг за регіональною ознакою	Польща	+, –	Частково може реалізуватися через створену систему спеціальних економічних зон, проте в чистому вигляді даний норматив не впроваджений
Створення вільних економічних зон	Росія, Польща	+, –	В Україні визначені 11 вільних (спеціальних) економічних зон та 9 територій пріоритетного розвитку, проте ефективність їх функціонування не є стійкою в зв'язку зі змінами законодавства, поставленням під сумнів їх доцільності (період 2004–2005 років), вступом України в СОТ
Механізм приватизації	Всі країни постсоціалістичного табору	+, –	Використовувався та продовжує використовуватися, проте потребує суттєвого вдосконалення з метою забезпечення досягнення інвестиційного ефекту від його реалізації, а не лише одноразових надходжень до бюджету

* Повна неможливість використання даного фактора.

** Наявність умов та часткове використання даного фактора із певними перешкодами.

Джерело: розроблено автором.

ресурсу в окремих груп осіб, що прагнуть використати економічні важелі в політичній боротьбі з метою встановлення власних правил регулювання ринку. Присутність великої частини бізнесу, що працює в тіні, робить фінансово слабкою державу, в якій фактично наявні ресурси для забезпечення її належного функціонування, проте вони приховані від цієї держави. Основним фактором, що посприяв розвитку цього явища, стала не об'єктивно побудована податкова система. Вона ж виступає і одним зі стримуючих чинників у формуванні інвестиційної привабливості регіонів, незважаючи на зміни в ній. Сучасна негативна оцінка політичної ситуації в Україні світовими лідерами на сприяє формуванню довіри іноземного інвестора до України.

Враховуючи все це, можна зробити висновок, що лише комплекс заходів, які проводитимуться в усіх сферах, дозволить збільшити рівень інвестиційної привабливості України

та її регіонів, підтвердженням чого є досвід зарубіжних країн, які за історією свого розвитку досить подібні до України.

Висновки

Таким чином, частина постсоціалістичних країн мають переваги в залученні інвестицій, які не є характерними на сьогодні для України (наприклад, членство в ЄС), або використовуються не повною мірою (наприклад, залучення іноземних та внутрішніх інвестицій за рахунок податкових важелів).

На сьогодні в Україні існують фактори, що перешкоджають повноцінному використанню інструментів, які є успішними в практиці залучення інвестицій у регіони постсоціалістичних країн. Диференціація країн за різними ознаками – це основний чинник, що робить неможливим повне копіювання політики однієї країни для впровадження її в іншій. Проте повністю відмовлятися від методів, що безперечно сприяють притоку капіталу

в країну, також недоцільно. Їх варто трансформувати у відповідності до вимог сучасної економіки України та її регіонів. Обраний Україною курс на євроінтеграцію ще більшою мірою підтверджує необхідність використання досвіду постсоціалістичних країн – нових членів ЄС у політиці активізації інвестиційних процесів на регіональному та загальнодержавному рівнях.

Наголошення на ролі диференційованого підходу в політиці активізації інвестиційної діяльності на регіональному рівні має економічне підґрунтя, що обґрунтовується диференціацією в рівні розвитку окремих регіонів та факторів, що визначають цей рівень. А комплексний підхід та політика лібералізації в усіх напрямках щодо залучення іноземних інвестицій – це способи досягнення позитивної динаміки в залученні інвестицій в усі регіони України.

Список використаних джерел

1. Андреев А.В. Основы региональной экономики: учебное пособие / А.В. Андреев, Л.М. Борисова, Э.В. Плучевская. – 2-е изд., стер. – М.: КНОРУС, 2008. – 336 с.
2. Борисова С.Е. Глобальная финансовая система: инвестиционная складовая країн центральної і східної Європи // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: Сборник научных трудов. – 2011. – Т. 2. – С. 125–129.
3. Василенко О.В. Світовий досвід формування інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/>

4. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://libfree.com/136717983-finansi-finansi_krayin_euyropeyskogo_soyuzu_karlin_mi.html

5. Кистанов В.В., Копылов Н.В. Региональная экономика России: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 584 с.

6. Коваль Г.І., Дударчук Т.Ю. Прямі іноземні інвестиції в країнах із перехідною економікою // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – №7. – С. 110–115.

7. Латвійське агентство інвестицій і розвитку – <http://www.li-aa.gov.lv/rus>

8. Макуха С.М. Інноваційність іноземних інвестицій – чинник модернізації перехідної економіки // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого – 2011. – №2 (5). – С. 30–40.

9. Маркевич К.Л. Досвід країн ЄС у сфері іноземного інвестування – крок України до європейської інтеграції. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2009_4/files/EC409_26.pdf

10. Про Державний бюджет України на 2012 рік: Закон України від 22.12.2011 №4282-VI // Голос України. – №246 (5246) 28 грудня 2011 р. – С. 12–13.

11. Созінова Є. Напрями розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи в контексті розширення ЄС // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ Сборник научных трудов. – 2011. – Т. 2. – С. 666–670.

12. Танцюра О.А. Польський досвід в залученні іноземних інвестицій. – Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2008. – Вип. 21. – С. 42–45.

М.В. НОВИКОВА,
к.е.н., доцент, Національний авіаційний університет

Теоретико-методологічні засади формування регіональної політики в контексті інноваційно-інвестиційного розвитку територіальних авіавиробничих комплексів

У статті досліджується процес інноваційно-інвестиційного розвитку територіальних авіавиробничих комплексів (ІІРТАВК). Визначено засоби діяльності територіальних авіавиробничих комплексів у контексті регіональної політики. Розкриті принципи, на яких ґрунтується формування регіональної політики в контексті ІІРТАВК. Здійснено вибір пріоритетних напрямів регіональної політики в контексті ІІРТАВК.

Ключові слова: регіональна політика, авіапромислові підприємства, територіальні авіавиробничі комплекси, інноваційно-інвестиційний розвиток територіальних авіавиробничих комплексів, авіавиробнича продукція, авіавиробнича система, інноваційно-інвестиційна політика.

В статье исследуется процесс инновационно-инвестиционного развития территориальных авиапроизводственных комплексов (ИИРТАПК). Определены направления деятельности территориальных авиапроизводственных комплексов в контексте региональной политики. Раскрыты принципы, на которых основывается формирование региональной политики в контексте ИИРТАПК. Осуществлен выбор приоритетных направлений региональной политики в контексте ИИРТАПК.

Ключевые слова: региональная политика, авиапроизводственные предприятия, территориальные авиапроизводственные комплексы, инновационно-инвестиционное развитие территориальных авиапроизвод-